

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.01.037>

JEL classification: O14, O32, O33, O38, H56, L16, L52
UDC: 338.246.88

Юрій КІНДЗЕРСЬКИЙ

доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник,
відділ інноваційної політики, економіки та організації високих технологій,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна
E-mail: Kindzerskyi@nas.gov.ua
ORCID ID: 0000-0002-4432-6526
<https://publons.com/researcher/3330112/yurii-kindzerskyi/>

МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРУКТУРНО-ІННОВАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ

Вступ. Перед Україною гостро стоїть проблема подолання суттєвого економічного і технологічного відставання від розвинених країн світу, зумовленого як недолугою економічною політикою, що проводилась у попередні десятиліття, так і катастрофічними втратами національного господарства через розв'язану війну російської федерації проти України. На урядовому рівні рецепти повоєнного відновлення економіки, як і у довоєнний період, не виходять за рамки неоліберального мейнстріму. Водночас у вітчизняній науковій дискусії, з огляду на чималий світовий досвід розвитку успішних економік, усе більше піднімається питання про ключову роль держави у розбудові країни. У цьому зв'язку заслуговує на окрему увагу вивчення концепції підприємницької держави, що сформувалась в теорії і реалізувалась на практиці в найбільш передових країнах світу, на предмет встановлення можливостей її застосування для забезпечення відбудови України на якісно новій основі.

Мета. Розкрити основні положення концепції підприємницької держави, окреслити особливості та можливості її застосування в Україні для забезпечення наздоганяючого розвитку та структурно-інноваційних трансформацій при проведенні повоєнного відновлення економіки.

Результати. Висвітлено основи концепції підприємницької держави, згідно з якою держава веде себе як венчурний інвестор, є головним актором у ініціюванні, розробленні і підтримуванні принципово нових, проривних і революційних науково-технічних розробок і технологій протягом усього інноваційного циклу, які закладають нову техніко-економічну парадигму розвитку суспільства і структуру економіки, формують нові ринки, що ніколи не були б створені лише приватним бізнесом через фактор невизначеності майбутніх інновацій. Підприємницька держава ставить перед собою насамперед широкі соціально-економічні цілі, на партнерській і горизонтальній мережевій основі залучає суспільство і бізнес до виявлення проблем і визначення напрямів трансформацій, системно формує для цього інституційне і регуляторне середовище. Звернуто увагу на можливості, розкрито особливості та відмінності від розвинених країн у застосуванні цієї концепції для повоєнної відбудови України.

Ключові слова: підприємницька держава; інновації; структурні зміни; війна; повоєнна відбудова.

Вступ

Структурні трансформації і динамічне зростання світової економіки впродовж останнього століття стали прямим результатом

бухливого науково-технічного прогресу та впровадження широкого спектру різноманітних інновацій, що радикально змінили як виробничий ландшафт і систему господарських відносин, так і людське життя.

© Юрій Кіндзерський, 2023

Отримано: 03.03.2023 р.

Рекомендовано до друку: 13.03.2023 р.

Опубліковано: 29.03.2023 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати:

Кіндзерський Ю. Можливості застосування концепції підприємницької держави для забезпечення структурно-інноваційних трансформацій при повоєнній відбудові економіки України. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 1. С. 37-45. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.01.037>

Під впливом інновацій багатократно зросла продуктивність праці, доходи, з'явилися нові види діяльності у сфері виробництва і послуг, змінивши структуру і форми зайнятості, трансформувались організація виробництва і побуту. Водночас інновації спричинили чимало негативних екстернальних ефектів як у частині зростаючого і загрозливого для життя забруднення навколишнього середовища і зміни клімату, так і у частині зростання нестабільності і невизначеності розвитку, структурних і фінансових криз, поширення соціальних катаклізмів і демографічних проблем, поглиблення майнового розшарування населення як в середині країн, так і у міжнародному вимірі.

Усе це змусило світову спільноту переглядати нинішні підходи до управління розвитком, започаткувати переведення його на рейки сталості, стабільності, інклюзивності, передбачуваності, керованості, зробити його результати безпечними і ощадливим для навколишнього середовища, більш справедливими для кожної людини. Це знайшло відображення у сімнадцяти Цілях сталого розвитку до 2030 р., сформульованих ООН та імplementованих у національне законодавство багатьох країн. Згідно з цими цілями мають бути переглянуті та удосконалені ті складові державної економічної і соціальної політики, що визначають інноваційні процеси в країні, їх якість та направленість, формують структуру економіки і виробництва, розподіляють отримані в результаті розвитку блага між членами суспільства. Питання, які постають при цьому, пов'язані не лише з якістю інновацій, але і з роллю держави, бізнесу і суспільства загалом в їх створенні, подальшому просуванні і використанні.

Економіка України за багатьма параметрами серйозно поступається розвиненим країнам Заходу і потребує кардинальної зміни своєї економічної моделі [1-3]. Дана проблема набуває особливої гостроти у світлі жорстокої повномасштабної воєнної агресії, якої зазнає країна з боку російської федерації, починаючи з лютого 2022 р., що стало предметом для розгортання наукового пошуку і дискусій серед вітчизняних науковців з приводу оцінки економічних і соціальних наслідків війни, ґрунтового вивчення іноземного досвіду

відбудови країн, що зазнали воєнних конфліктів, формування бачення і стратегій повоєнної відбудови України з урахуванням попередніх прорахунків [4-6]. У цьому зв'язку привертають до себе увагу можливості використання концепції підприємницької держави («Entrepreneurial State») для забезпечення цілеспрямованих структурних змін та інноваційного розвитку. Концепція сформувалась і поширюється в розвинених країнах, водночас, для таких країн як Україна, її застосування, очевидно, матиме свої особливості.

Мета статті

Мета статті – розкрити основні положення концепції підприємницької держави, окреслити особливості та можливості її застосування в Україні для забезпечення наздоганяючого розвитку та структурно-інноваційних трансформацій при проведенні повоєнного відновлення економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження

Забезпечення стійкого та довгострокового економічного розвитку з поліпшенням його якісних характеристик, згідно з висновками провідних науковців світу, забезпечується за рахунок цілеспрямованих структурних змін і відповідної структурної політики на основі розбудови і комплементарного поєднання фундаментальних і структурних факторів розвитку [7; 8]. Створення інновацій належить до фундаментальних факторів розвитку, поряд з освітою, підготовкою і перепідготовкою кадрів, розбудовою інфраструктури, медицини і соціального забезпечення. Основою структурних факторів є випереджаючий і підтримуваний державою розвиток окремих сфер і секторів виробництва («драйверів зростання») з вищою продуктивністю і більшою доданою вартістю внаслідок впровадження інновацій.

Форми, способи і доцільність підтримки державою цих взаємопов'язаних процесів на сьогоднішній день викликають чимало дискусій. Існує лише консенсус щодо необхідності організації і повного покриття державою витрат на фундаментальні дослідження – перший етап інноваційного циклу, який у подальшому слугує основою для інноваційних розробок, оскільки визнається

неспроможність («провал») ринку забезпечувати такі дослідження. Водночас практика окремих найбільш розвинених країн засвідчила провідну роль державної підтримки, як на наступних етапах інноваційного циклу – при створенні прикладних розробок і дослідних зразків та при запуску їх у виробництво, так і у частині організації створення і підтримування самих виробництв для формування згаданих «драйверів зростання» і «молодих» індустрій, розвитку принципово нових технологічних напрямів і продуктів (наприклад, нано-, біо-, інформаційні технології). Поступово відбувається переосмислення позицій щодо безумовної переваги ринку у створенні матеріальних благ і забезпеченні загального добробуту, для якого держава може бути лише доповненням для подолання його «провалів». Зокрема в країнах Заходу набуває усе більшого практичного поширення концепція підприємницької держави з місіє-орієнтованою інноваційною політикою для забезпечення цілеспрямованих структурних трансформацій, формування нових джерел і напрямів розвитку, його соціалізації та екологізації [9-12].

Концепція виходить з того, що ринок сам по собі неспроможний ефективно розподілити ресурси, коли виникає необхідність відійти від усталеного стану господарської системи та існуючої траєкторії розвитку, забезпечити швидке і динамічне формування нових сфер діяльності у відповідь на виклики, що постають перед суспільством та його потреби [9]. Приймається, що ринок далеко не завжди розвивається траєкторією, оптимальною з точки зору соціальних результатів, тому задача держави сформувати таку техніко-економічну парадигму, яка з одного боку дозволить одночасно підвищувати продуктивність праці, масово створювати високооплачувані робочі місця, соціалізувати виробництво, а з іншого – не виникне спонтанно в результаті дії лише ринкових сил.

Підприємницька держава відходить від пасивного спостереження за традиційними ринками і їх фіксації як таких, водночас активно ініціює створення нових, які змінюють структуру економіки, надає стимули приватному бізнесу входити на ці ринки слідом за собою [10; 12]. Держава бере на себе

функцію венчурного інвестора. Тоді як приватний венчурний капітал стає дедалі більш короткостроковим з очікуванням на отримання результату до 3-х років, держава здійснює довгострокові (15-20 років) інвестиції у появу нових, насамперед проривних і революційних, технологій і продуктів на усіх етапах інноваційного циклу – від фундаментальних досліджень, прикладних досліджень, створення дослідних зразків і виробництв, запуску серійного виробництва та його підтримування доти, доки воно не сформує новий ринок, не стане беззбитковим і на цей ринок не буде широко залучений приватний бізнес. Державні банки розвитку і державні суверенні фонди отримують принципово нову опцію у інноваційному процесі – вони, беручи на себе частину ризиків, відходять від фінансової підтримки традиційних видів діяльності, водночас усе більше переносять свою увагу на фінансову підтримку інноваційних процесів з довгим строком реалізації у нових сферах, починаючи уже з етапу прикладних досліджень і далі [11].

Держава таким чином приймає на себе усі надвисокі ризики втрат, що виникають при цьому і які не готовий самостійно нести приватний бізнес на початкових етапах, коли інновації ще не можуть приносити прибуток. Підприємницька держава, виступаючи венчурним інвестором, як і будь-який приватний венчурний інвестор, об'єктивно приречена на помилки і невдачі через насамперед наднизьку передбачуваність і прогнозованість кінцевого результату інноваційного процесу. Тому невдачі не слід сприймати як «провали» і неефективність держави, особливо ураховуючи довгостроковий характер інвестицій. Приймаючи на себе роль венчурного інвестора, держава отримує підстави та право на винагороду за високо ризикові вкладення, яка не повинна, як традиційно вважається, обмежуватися лише додатковим податковими надходженнями. Винагорода має компенсувати збитки від можливих невдач і формувати ресурси для нових вкладень. Тому постає необхідність використання портфельного підходу у здійсненні вкладень, входження держави у капітал компаній, що отримують створені за її допомоги інноваційні

продукти і технології, а також участі у розпорядженні їх прибутком.

Підприємницька держава у виборі напрямів вкладання коштів відходить від вирішення вузьких технічних питань і мети отримання прибутку лише приватним власником, ставлячи перед собою насамперед широкі соціально-економічні цілі, на партнерській і горизонтальній мережевій основі залучає суспільство і бізнес до виявлення проблем і визначення напрямів трансформацій, системно формує для цього інституційне і регуляторне середовище, створює необхідні управлінські, дослідницькі і фінансові установи, суб'єкти виробництва. На практиці завдяки такій концепції в розвинених країнах впродовж останніх принаймні півстоліття було створено принципово нові напрями науково-технологічного розвитку (інформаційні, біо-, нанотехнології, нові ліки і т. п.), що заклали основу для формування вже приватного високотехнологічного бізнесу¹. Зараз серед основних соціально-економічних і екологічних задач, які ставить перед собою підприємницька держава в розвинених країнах, є формування «зеленої економіки», декарбонізація виробництва, подолання нерівності, охорона здоров'я. В руслі цих напрямів закладається нова техніко-економічна парадигма розвитку, формуються підйоми для нового технологічного прориву і зміни структури передових економік світу.

Для структурної трансформації економіки України та переведення її на рейки інноваційного високотехнологічного розвитку з одночасною спрямованістю трансформацій на подолання складних соціально-економічних проблем, що накопичились за попередні десятиліття невдалих реформ, досвід застосування концепції підприємницької держави є надзвичайно цінним і повчальним. Водночас він не може бути беззастережно застосований, оскільки економічні передумови в Україні відрізняються від умов в розвинених країнах. Перед Україною стоїть завдання забезпечити наздоганяючий розвиток і подолати технологічну відсталість і структурні деформації у виробництві, тоді як розвинені

країни орієнтуються на технологічні прориви і створення принципово нових видів і сфер діяльності. Науково-дослідницька сфера в Україні, на відміну від розвинених країн, перебуває у глибокому кризовому занепаді і держава не спроможна забезпечити їй той рівень фінансового і кадрового забезпечення, який би дозволив отримати власні проривні технології, навіть за поодинокими вузькими напрямками.

За таких умов, зважаючи на серйозні фінансові обмеження, Україна може і повинна робити ставку принаймні у найближчі десятиліття переважно на технологічні запозичення з розвинених країн у ті сектора, які будуть пріоритетними для розвитку, подолання технологічної відсталості і структурних деформацій. На залучення чи придбання іноземних технологій, які вже працюють і показали свій потенціал в розвинених країнах, проте ще його не вичерпали і не застаріли, Україні знадобиться значно, багатократно менше ресурсів, ніж на розробку і впровадження власних нових. Запозичуючи технології, Україна паралельно може здійснювати розробку поліпшуючих інновацій на базі цих технологій, з подальшим накопиченням їх критичної маси і переходу у проривні. При виборі технологій, ураховуючи досвід їх застосування в розвинених країнах, слід звертати увагу на їх соціальні і екологічні аспекти, на можливості створення нових робочих місць і розвитку міжгалузевих зв'язків, мінімізації збитків довкіллю. Ці аспекти можуть стати вихідним завданням для розробки зазначених поліпшуючих інновацій.

Формами забезпечення державою широких технологічних запозичень можуть стати, по-перше, організація і створення спільних підприємств із залученням провідних світових технологічних компаній, участь яких у капіталі підприємств дозволить отримати від них відповідні технології і ринки збуту. По-друге, це придбання за державний кошт іноземних ліцензій на виробництво відповідної високотехнологічної продукції вітчизняними компаніями з подальшою участю держави у їх капіталі у розмірі не меншому принаймні суми

¹ У цьому контексті державу можна порівняти з криголамом, який прокладає новий шлях руху і за яким йдуть інші кораблі – приватний бізнес.

коштів, витрачених нею на придбання ліцензій. В обох випадках розмір частки держави у капіталі підприємств повинен дозволяти їй впливати на управління підприємствами на стратегічному рівні та брати участь у розподілі прибутку. Держава, формуючи пул/портфель таких компаній із своєю часткою у власності і в пріоритетних секторах виробництва, таким чином створить підґрунтя для його відповідного реструктурування, локалізації всередині країни, розвитку широких міжгалузевих зв'язків і суміжних виробництв, подолання технологічної відсталості.

Інструменти для наздоганяючого розвитку, на який має орієнтуватися Україна, дещо відмінні від інструментів для технологічного прориву, які застосовують розвинені країни. Якщо через технологічний прорив розвинені країни створюють нові ринки, на яких для них немає відчутних потенційних конкурентів ззовні, то Україна, запозичуючи технології і створюючи на їх основі власні виробництва, об'єктивно вимушена орієнтуватися на існуючі ринки, – і внутрішній, і зовнішній, їх ємність і потенціал попиту, а також на існуючих конкурентів, які пропонують аналогічну продукцію. Тому на початкових етапах держава в Україні поряд із запозиченням технологій і створенням за своєю участю компаній має вдаватися до інструментів тимчасового захисту власного внутрішнього ринку і формування додаткового попиту на ньому у тих секторах, які вона планує розвинути.

Окрім проблеми наздогнати розвинені країни і забезпечити відповідні структурні перетворення в економіці і виробництві перед Україною постали виклики протидії широкомасштабній військовій агресії з боку російської федерації, подолання її наслідків і забезпечення повоєнного відновлення. Це має бути враховано при виборі відповідних пріоритетів для технологічних запозичень і структурних перетворень. Слід визнати, що значна технологічна та індустріальна відсталість України внаслідок прорахунків у структурній та інноваційній політиках у попередні десятиліття значною мірою створили «сприятливі» внутрішні економічні і технологічні передумови для початку військової агресії. Відсталість гостро далася взнаки в першу чергу з точки зору відсутності в Україні

сучасного високотехнологічного озброєння. Водночас саме таке озброєння використовує ворог для цілеспрямованого руйнування та знищення критично важливих великих промислових, інфраструктурних та логістичних об'єктів цивільного та воєнного значення, що стало однією з гострих ключових проблем для України, причому не лише з точки зору її політичного і економічного виживання, але й насамперед фізичного існування. Така тактика нападника спрямована на швидкий підлив економічного потенціалу країни, позбавлення її спроможності ефективно і довго протистояти агресії, створення гуманітарної катастрофи, оскільки знищенню піддаються виробничі та інфраструктурні об'єкти, пов'язані із життєзабезпеченням цивільного населення.

Війна в Україні оголила ряд вкрай гострих недоліків вітчизняної економіки і організації оборони, що безпосередньо позначились на економічній і військовій спроможності країни протистояти агресії, а саме [13, с. 107-108]:

- суттєва структурно-просторова нерівномірність розміщення промислового потенціалу по території країни, його переважна сконцентрованість у східних регіонах країни, в окремих великих містах. Така нерівномірність призвела до непропорційно великого скорочення економічної активності і доходів бюджету країни у порівнянні з площею територій, де розміщені виробничі потужності і на яких ведуться активні бойові дії. Як приклад, раптова зупинка лише одного підприємства «Азовсталь» у м. Маріуполь під час воєнних дій зумовила скорочення виробництва усієї металопродукції країни одразу на 30% з відповідною втратою доходів бюджету і валютної виручки;
- вкрай низька диверсифікованість виробництва, переважання у випуску вузького асортименту промислової і аграрної продукції проміжного споживання низького ступеню переробки. Негативний ефект для економіки від цього внаслідок воєнних дій той самий, що і від надмірної просторової концентрації виробництва – різкі раптові економічні і бюджетні втрати через зупинку чи руйнацію виробничих потужностей з випуску такої продукції, які по суті нічим компенсувати;

- зовнішня критична залежність виробництва та оборони від постачання комплектуючих, монопольна зовнішня залежність від країни-агресора та її сателітів від постачання паливно-енергетичних ресурсів, зокрема газу та нафтопродуктів, на тлі закриття до війни більшості вітчизняних НПЗ та руйнування під час війни поодиноких НПЗ, що залишились (Кременчуцький та Одеський НПЗ). На тлі одночасного знищення агресором складської інфраструктури і баз зберігання паливно-мастильних матеріалів по всій країні, відсутність власного виробництва цієї продукції та проблеми з диверсифікацією джерел її постачання і оплатою за неї, створюють високу загрозу раптового колапсу економік і оборони країни, загрозу продовольчій безпеці через унеможливлення сільськогосподарських робіт;
- негнучкість і вузькість за окремими елементами транспортно-логістичної інфраструктури при спрямуванні промислової і сільськогосподарської продукції на експорт і отриманні поставок за імпортом. Зокрема мова йде, по-перше, про зав'язаність залізничної і автодорожньої інфраструктури на морські порти, що виступали вузловими хабами для зовнішньої торгівлі України у довоєнний час; по-друге, наднизька пропускна здатність (вузькість) залізничної та автодорожньої інфраструктури, що не компенсує потужності портів через вимушене перенаправлення потоків вантажів закордон сухопутними маршрутами. Блокування і захоплення агресором морських портів, морського узбережжя і морських транспортних коридорів фактично зупиняють зовнішньоекономічну діяльність, від якої утворювалось близько 50% ВВП країни у довоєнний період. Висока зношеність і вкрай недостатня кількість залізничного і автомобільного парку, відсутність логістичних складських хабів, не пов'язаних з морем, не дозволяє країні швидко географічно і технічно переорієнтувати вантажообіг, зумовлений ЗЕД, на використання лише залізниці і

- автотранспорту, що створює додаткові загрози економічного колапсу країни;
- висока уразливість до руйнувань промислових, логістично-складських, комунальних об'єктів, житлових і соціальних будівель, внаслідок їх проектування і будівництва за нормами мирного часу, що не урахували ймовірність значної руйнації внаслідок воєнних ударів. Цей факт обумовлює додаткові втрати економіки і подальші значні витрати на відновлення зруйнованого в умовах одночасного суттєвого звуження внаслідок війни ресурсної (фінансової, матеріально-технічної) бази для відновлення;
- критична залежність країни від зовнішньої військової і воєнно-технічної допомоги країн-союзників, зокрема від поставок сучасної летальної зброї, нелетального воєнного-технічного обладнання, на тлі фактичного занепаду вітчизняного оборонно-промислового комплексу, не приділення державою достатньої уваги до проблем його реформування і модернізації, налагодження виробництва власних наявних науково-технічних розробок високотехнологічного і високоточного озброєння, при одночасному існуванні і постійному загостренні зовнішньої воєнної загрози впродовж останніх десятиліть.

Через наявність перелічених недоліків втрати економіки внаслідок воєнних дій лише за перші півтора місяці війни з моменту повномасштабного вторгнення РФ, за оцінками Міністерства економіки України склали понад 600 млрд дол. США, що урахує руйнування виробничих, воєнних, цивільних та інфраструктурних об'єктів. Загалом, за оцінками прем'єр-міністра України втрати економіки можуть перевищити 1 трлн дол. США.

Для подолання цих недоліків, якісного повоєнного відновлення і забезпечення відповідних структурних перетворень концепція підприємницької держави у практичній площині повинна втілитись у суттєвому підвищенні організуючої і координуючої ролі і частки держави в економічних процесах з чітким і всеосяжним

проектуванням збалансованого економічного, соціального і просторового розвитку, а не у подальшій дерегуляції в умовах зруйнованих ринків, яка в Україні ще до війни призвела до економічної відсталості і деіндустріалізації. Політика має бути ендогенно спрямованою, тобто орієнтуватися в першу чергу на задоволення внутрішніх споживчих та інвестиційних потреб за рахунок власного виробництва, а вже потім на потреби світового ринку. Це згенерує ефект «циркулярної кумулятивної причинності» індустріалізації [14] – пов'яже зростання виробництва (пропозиції) з доходами (попитом), стимулює розвиток суміжних сфер, освіти, науки, інфраструктури.

Важливим завданням для держави у цьому контексті є підтримування ємності традиційних і створення нових ринків промислової продукції для вітчизняного виробника, застосовуючи засоби розумного протекціонізму, використовуючи значний потенціал державного споживання (публічних закупівель, державного замовлення). Слід не допускати ухвалення під тиском іноземних лобістів чи «вулиці» необдуманих рішень, що звужують ринок для власної продукції, оскільки це обертається зупинкою виробництва і втратою робочих місць. Недоцільно віддавати перевагу у державному споживанні іноземній продукції, якщо аналогічна виробляється чи може вироблятися в Україні.

У проведенні структурних змін слід з обережністю ставитись до іноземного капіталу, створювати пільгові умови для його залучення лише у пріоритетні сектори для забезпечення технологічних запозичень, організації спільних підприємств і локалізації виробництва в середині країни. Держава повинна працювати з іноземним інвестором на рівних партнерських засадах, не розраховувати, що без її втручання іноземний інвестор самостійно зможе здійснити реструктурування і розбудувати високотехнологічну інноваційну вітчизняну економіку за визначеними державою пріоритетними напрямками секторальних змін.

Цього в Україні за останні тридцять років не відбулось і надалі не відбуватиметься принаймні тому, що інтереси іноземного бізнесу і напрями вкладання ним коштів, як засвідчила українська дійсність, кардинально не збігаються з потребами реструктурування виробництва та інтересами українського суспільства загалом.

Без активної участі держави у залученні іноземного капіталу у наперед визначені сфери, останній розглядає країну лише як виробничий майданчик з дешевими трудовими, значними земельними і природними ресурсами, які він прагне отримати у своє розпорядження, ігноруючи потреби самої країни і її населення. Крім того не слід забувати і про фактор зловмисних іноземних інвестицій, які набувають усе більшого поширення в світі і з якими уже зіштовхнулися не лише розвинені країни, але й сама Україна². Ці інвестиції підривають, а не розвивають економіки країн-реципієнтів. Також не варто покладати надмірні сподівання на вигоди від включення вітчизняного виробництва в глобальні ланцюги створення вартості [15]. В такому випадку держава не зможе суверенно, в інтересах власного населення визначати напрями своєї економічної і соціальної політики, а робитиме це під зовнішнім тиском та в інтересах мультинаціональних компаній – власників і координаторів цих ланцюгів.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Політика структурних трансформацій і повоєнне відновлення в Україні будуть успішними у випадку практичного втілення для їх формування і реалізації концепції підприємницької держави при одночасній розбудові структурних та фундаментальних факторів розвитку. Це означає як виділення і державну підтримку секторальних пріоритетів розвитку, що стануть драйверами зростання, так і розбудову освіти, інфраструктури, розгортання НДДКР для отримання у

² Прикладом зловмисних інвестицій в Україні є придбання сумнівною китайською компанією одного з флагманів вітчизняного авіабудування, приватного підприємства "МоторСіч". Новий власник не приховував своїх планів перенести виробництво разом із перевезенням ключових

спеціалістів на територію Китаю для подальшого оволодіння українськими технологіями виготовлення авіадвигунів для гелікоптерів і налагодження їх випуску у себе в країні, в тому числі на замовлення країни-агресора російської федерації.

довгостроковій перспективі власних інноваційних продуктів і технологій цивільного і оборонного призначення. Слід відмовитись від орієнтації на використання виключно поточних конкурентних переваг (дешевих ресурсів), слідування яким зумовило деіндустріалізацію і аграризацію економіки.

Розбудова структурних і фундаментальних факторів має орієнтуватися на формування перспективних конкурентних переваг, заснованих на знаннях і технологіях, що і дозволить змінити структуру виробництва в Україні, подолати його технологічну відсталість, підвищити добробут населення країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишневецький В. П., Гречішкін О. В. Передбачення індустріального майбутнього: аспекти теорії. *Економіка промисловості*. 2022. № 4. С. 5–23. <http://doi.org/10.15407/econindustry2022.04.005>.
2. Механізм державної підтримки реконструкції промисловості України : монографія / за ред. М. О. Кизима. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2020. 360 с.
3. Кіндзерський Ю. Індустріальна дивергенція України з ЄС та проблеми її подолання. *Економіка та держава*. 2021. № 6. С. 9–18. <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.6.9>.
4. Відновлення та реконструкція повоєнної економіки України : наукова доповідь / В. М. Геєць та ін., Київ : ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України», 2022. 304 с.
5. Pidorycheva I. Post-war recovery of Europe: experience and lessons for Ukraine. *Journal of European Economy*. 2022. Vol. 21. № 2 (81). PP. 170–187. DOI: <https://doi.org/10.35774/jee2022.02.170>.
6. Саліхова О., Крехівський О. Держава у повоєнній розбудові індустрії та відновленні економіки: історичні паралелі та рекомендації для України. *Економіка і прогнозування*. 2022. № 4. С. 7–42. <https://doi.org/10.15407/eip2022.04.007>.
7. Stiglitz J.E., Lin J.Y., Monga C. The Rejuvenation of Industrial Policy. *Policy Research Working Paper 6628*. The World Bank. 2013. 24 p. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/16845>.
8. McMillan, M., Rodrik, D., and Sepulveda, C. Structural change, fundamentals and growth: A framework and case studies. Washington, DC : International Food Policy Research Institute and the World Bank. 2017. 330 p.
9. Mazzucato M. The Entrepreneurial State. Debunking Public vs. Private Sector Myths. London. Anthem Press. 2013. 201 p.
10. Mazzucato M. Innovation Systems: From Fixing Market Failures to Creating Markets. *Intereconomics*. 2015. Vol. 50. Number 3. PP. 120–125. <https://doi.org/10.1007/s10272-015-0535-1>.
11. Mazzucato M., Semieniuk G. Public financing of innovation: new questions. *Oxford Review of Economic Policy*. 2017. Vol. 33. Issue 1. PP. 24–48. <https://doi.org/10.1093/oxrep/grw036>.
12. Kattel R., Mazzucato M. Mission-oriented innovation policy and dynamic capabilities in the public sector. *Industrial and Corporate Change*. 2018. Vol. 27. Issue 5. PP. 787–801. <https://doi.org/10.1093/icc/dty032>.
13. Кіндзерський Ю. Повоєнне відновлення промисловості України: виклики та особливості політики. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 2. С. 101–117. <http://dx.doi.org/10.35774/econa2022.02.101>.
14. Myrdal G. Economic Theory and Under-Developed Regions. London. Gerald Duckworth & Co., Ltd. 1957. 168 p.
15. Rodrik D. New Technologies, Global Value Chains and Developing Economies. *NBER Working Paper 25164*. 2018. 30 p. URL: <http://www.nber.org/papers/w25164>.

REFERENCES

1. Vishnevsky, V. P., & Grechishkin, O. V. (2022). Foreseeing the industrial future: aspects of the theory. *Econ. promisl.*, 4 (100) : 5-23. <http://doi.org/10.15407/econindustry2022.04.005>. [in Ukrainian].
2. Kyzym, M. O. (ed.) (2020). *Mekhanizm derzhavnoi pidtrymky rekonstruktsii promyslovosti Ukrainy*. Kharkiv: FOP Liburkina L. M. [in Ukrainian].
3. Kindzerskyi, Yu. (2021). Industrial divergence of Ukraine from the EU and problems of overcoming it. *Economy and The State*. 6 : 9–18. <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.6.9>. [in Ukrainian].
4. Heyets, V. M., et al. (2022). *Recovery and reconstruction of the post-war economy of Ukraine : scientific report*. Kyiv : Institute of the Economy and Forecasting of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
5. Pidorycheva, I. (2022). Post-war recovery of Europe: experience and lessons for Ukraine. *Journal of European Economy*, 21 (2), 170–187. DOI: <https://doi.org/10.35774/jee2022.02.170>.

6. Salikhova, O., and Krehivskiy, O. (2022). The state in post-war industrial development and economic recovery: historical parallels and recommendations for Ukraine. *Economy and Forecasting*, 4, 7–42. <https://doi.org/10.15407/eip2022.04.007>. [in Ukrainian].
7. Stiglitz, J. E., Lin, J. Y., and Monga, C. (2013). The Rejuvenation of Industrial Policy. *Policy Research Working Paper 6628*. The World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/16845>.
8. McMillan, M., Rodrik, D., and Sepulveda, C. (2017). Structural change, fundamentals and growth: A framework and case studies. Washington, DC : International Food Policy Research Institute and the World Bank.
9. Mazzucato, M. (2013). The Entrepreneurial State. Debunking Public vs. Private Sector Myths. London. Anthem Press.
10. Mazzucato, M. (2015). Innovation Systems: From Fixing Market Failures to Creating Markets. *Intereconomics*, 50 (3), 120–125. <https://doi.org/10.1007/s10272-015-0535-1>.
11. Mazzucato, M., Semieniuk, G. (2017). Public financing of innovation: new questions. *Oxford Review of Economic Policy*, 33 (1), 24–48. <https://doi.org/10.1093/oxrep/grw036>.
12. Kattel, R., Mazzucato, M. (2018). Mission-oriented innovation policy and dynamic capabilities in the public sector. *Industrial and Corporate Change*, 27 (5), 787–801. <https://doi.org/10.1093/icc/dty032>.
13. Kindzerskyi, Yu. (2022). Postwar recovery of Ukraine's industry: challenges and features of policy. *Economic analysis*, 32 (2), 101–117. <http://dx.doi.org/10.35774/econa2022.02.101>. [in Ukrainian].
14. Myrdal, G. (1957). *Economic Theory and Under-Developed Regions*. London. Gerald Duckworth & Co., Ltd.
15. Rodrik, D. (2018). New Technologies, Global Value Chains and Developing Economies. *NBER Working Paper 25164*. <http://www.nber.org/papers/w25164>.

Yurii Kindzerskyi, Doctor of Sciences (Economics), Senior Researcher, Leading Researcher, Department of Innovation Policy, Economy and Organization of High Technologies, State Organization «Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine», Ukraine

POSSIBILITIES OF APPLYING THE CONCEPT OF AN ENTREPRENEURIAL STATE TO ENSURE STRUCTURAL AND INNOVATIVE TRANSFORMATIONS DURING THE POST-WAR RECOVERY OF UKRAINE'S ECONOMY

Abstract

Introduction. Ukraine is faced with the acute problem of overcoming the significant economic and technological lag behind the developed countries of the world, caused both by the poor economic policy carried out in previous decades, and by the catastrophic losses of the national economy due to the unleashed war of the Russian Federation against Ukraine. At the government level, recipes for post-war economic recovery, as in the pre-war period, do not go beyond the neoliberal mainstream. At the same time, in the national scientific discussion, in view of the considerable global experience of developing successful economies, the question of the key role of the state in the development of the country is increasingly being raised. In this regard, the study of the concept of the entrepreneurial state, which was formed in theory and implemented in practice in the most advanced countries of the world, deserves special attention in order to establish the possibilities of its application to ensure the reconstruction of Ukraine on a qualitatively new basis.

Purpose. To reveal the main provisions of the concept of an entrepreneurial state, to outline the features and possibilities of its application in Ukraine to ensure catch-up development and structural and innovative transformations during the post-war recovery of the economy.

Results. The basics of the concept of an entrepreneurial state, according to which the state behaves as a venture investor, is the main actor in the initiation, development and support of fundamentally new, breakthrough and revolutionary scientific and technical developments and technologies throughout the entire innovation cycle, which lay the foundation for a new technical and economic paradigm of social development and the structure of the economy, form new markets that would never have been created by private business alone due to the uncertainty factor of future innovations. The entrepreneurial state primarily sets broad social and economic goals, involves society and business on a partnership and horizontal network basis to identify problems and determine the directions of transformations, and systematically forms an institutional and regulatory environment for this. Attention is drawn to the possibilities, features and differences from developed countries in the application of this concept for the post-war recovery of Ukraine are revealed.

Keywords: entrepreneurial state; innovations; structural changes; war; post-war recovery.

Cite as: Kindzerskyi, Yu. (2023). Possibilities of applying the concept of an entrepreneurial state to ensure structural and innovative transformations during the post-war recovery of Ukraine's economy. *Economic analysis*, 33 (1), 37–45. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.01.037>